

بررسی و ارزیابی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر ایجاد احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۶

کد مقاله: ۷۵۷۵۰

پروین ستایش^۱، فرزانه رعدی گرمی^۲، کبری نوروزی گرجان^۳

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی و ارزیابی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر ایجاد احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی صورت گرفت. تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت محتوایی کیفی - کمی (با رویکرد اکتشافی) است. در بخش کیفی، از روش نظریه داده بنیاد (گراندد تئوری) و در بخش کمی، از روش توصیفی پیمایشی استفاده شد. برای گردآوری داده‌های کیفی از روش مصاحبه ساختارمند استفاده شده و نتایج آن در راستای تدوین مدل پارادایمی، با روش اشتراوس و کوربین (رهیافت نظام‌مند) در سه محور کدهای باز، محوری و انتخابی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جامعه آماری بخش کیفی پژوهش شامل سرگروه‌های درسی و معلمان سرآمد استان اردبیل در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بود. همچنین جامعه آماری بخش کمی، شامل کلیه همکاران دوره ابتدایی شاغل به تدریس در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ در نواحی یک اردبیل به تعداد ۱۰۷۰ نفر بود. روش نمونه‌گیری در بخش کیفی، نمونه‌گیری هدفمند بود و این عمل تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. که در پژوهش حاضر، پس از انجام ۱۲ مصاحبه، اشباع نظری اتفاق افتاد. در بخش کمی نیز، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شد. داده‌های استخراج شده از فرآیند مصاحبه با روش اشتراوس و کوربین، ۶ کد انتخابی، ۱۸ کد محوری و ۷۱ کد باز برای احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی شناسایی شد. عوامل علی دارای چهار مقوله، مقوله محوری دارای چهار گویه، عوامل زمینه‌ای دارای سه مقوله؛ عوامل مداخله‌ای دارای سه مقوله؛ راهبردها دارای سه مقوله و پیامدها دارای سه مقوله بود. به علاوه، نتایج تحلیل مسیر نشان داد که عوامل علی تأثیر مستقیم و معناداری بر مقوله محوری دارند ($\beta = 0/931$, $t = 376/98$). علاوه بر این، مقوله محوری تأثیر مثبتی بر راهبردهای پیشنه‌ای ($\beta = 0/801$, $t = 289/23$) دارد. عوامل مداخله‌ای نیز تأثیر معناداری بر انتخاب و اجرای راهبردها دارند ($\beta = 0/123$, $t = 673/2$)، که نشان می‌دهد موانع آموزشی، نگرش معلمان و والدین، و مقاومت شناختی دانش‌آموزان می‌توانند جهت‌گیری برنامه‌های تربیتی را تحت تأثیر قرار دهند. از سوی دیگر، شرایط زمینه‌ای، نقش مهم‌تری در شکل‌گیری راهبردهای مناسب ایفا نکرده است ($\beta = 0/012$, $t = 379/0$) در نهایت، نتایج نشان داد که راهبردهای به کار رفته تأثیر مستقیم و قابل توجهی بر پیامدهای نهایی دارند ($\beta = 0/698$, $t = 672/21$). به طور کلی، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که احساس تعلق به مدرسه نقش حیاتی در بهبود عملکرد تحصیلی و سلامت روانی دانش‌آموزان دارد و تأکید بر ایجاد محیط‌های حمایتی و آموزش مهارت‌های تنظیم هیجانی می‌تواند به تقویت این احساس کمک کند.

واژگان کلیدی: دوره ابتدایی، احساس تعلق، رویکرد آمیخته

- ۱- دانش‌آموخته آموزش ابتدایی. مدیریت آموزش و پرورش استان اردبیل
- ۲- دانش‌آموخته زبان و ادبیات فارسی. مدیریت آموزش و پرورش استان اردبیل
- ۳- دانش‌آموخته مدیریت بازرگانی. مدیریت آموزش و پرورش استان اردبیل

مدرسه فقط یک مکان فیزیکی برای یادگیری دروس نیست، بلکه محیطی است که شخصیت، هویت و آینده دانش‌آموزان در آن شکل می‌گیرد. احساس تعلق به مدرسه یکی از اساسی‌ترین نیازهای روان‌شناختی دانش‌آموزان است که بر میزان انگیزه، تعامل اجتماعی و موفقیت تحصیلی آن‌ها تأثیر مستقیم دارد. وقتی دانش‌آموزان مدرسه را خانه دوم خود بدانند، نه تنها با اشتیاق بیشتری در فعالیت‌های آموزشی و اجتماعی شرکت می‌کنند، بلکه مسئولیت‌پذیری و خلاقیت آن‌ها نیز افزایش می‌یابد. اما اگر این احساس در دانش‌آموزان تضعیف شود، مدرسه برای آن‌ها به محیطی بیگانه و حتی نامطلوب تبدیل خواهد شد، جایی که نه تنها اشتیاقی برای یادگیری ندارند، بلکه ممکن است در مسیر افت تحصیلی و کناره‌گیری اجتماعی قرار بگیرند. به عبارت دیگر تعلق به مدرسه عبارت است از اینکه دانش‌آموزان چه احساسی نسبت به مدرسه خود دارند و تعلق که با همسالان، معلمان و کادر آموزشی مدرسه برقرار می‌کنند چگونه است (یون^۱ و همکاران، ۲۰۲۱). تعلق به مدرسه در مطالعات مختلف با عنوان‌های دیگری همچون تعهد به مدرسه، پیوند با مدرسه و دلبستگی به مدرسه توصیف شده است. این احساس مربوط به دانش‌آموزانی است که فکر می‌کنند در مدرسه مورد مراقبت قرار می‌گیرند و به مدرسه خود احساس تعلق دارند و در مدرسه به شکلی موفق عمل می‌کنند (برون و ایوانز^۲، ۲۰۱۷). بررسی مطالعات مختلف نشان می‌دهد که احساس تعلق به مدرسه یکی از عوامل کلیدی در رشد شخصی و تحصیلی دانش‌آموزان است و می‌تواند بر رفتار، انگیزه و عملکرد تحصیلی آن‌ها تأثیر مستقیم داشته باشد. کارچر^۳ (۲۰۱۰) احساس تعلق به مدرسه را اعمالی می‌داند که سبب سازگار شدن دانش‌آموز در انجام دادن یک فعالیت خاص می‌شود و این اعمال سبب افزایش احساس راحتی، خوب بودن و کاهش اضطراب دانش‌آموزان می‌شود که دارای شش مولفه است: احساس به مدرسه، مشارکت در اجتماع، ارتباط فرد با مدرسه، مشارکت علمی، حمایت معلم، رعایت احترام و عدالت (ابولقاسمی نجف آبادی، ۱۳۹۲). برخورداری از احساس تعلق به مدرسه علاوه بر ایجاد محیطی سالم برای نوجوانان در راستای کسب شخصیت مستقل و اجتماعی شدن بازده‌های تحصیلی مثبت نیز دارد. در تعاریف مبتنی بر دیدگاه زیست بوم‌شناسانه یا مبتنی بر بعد اجتماعی، احساس تعلق به صورت عمومی، توصیف کیفیت ارتباطات در سطح جامعه و به صورت اختصاصی به عنوان دیدگاه افراد که باعث افزایش پیوند آن‌ها با محیط مدرسه می‌شود، تعریف می‌گردد (لیبی^۴، ۲۰۱۲). همچنین، حسینمردی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهش خود دریافتند که احساس تعلق به مدرسه به طور معناداری با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ارتباط دارد. آن‌ها نشان دادند که دانش‌آموزانی که احساس نزدیکی بیشتری به مدرسه دارند، از انگیزش تحصیلی بالاتری برخوردارند و تمایل بیشتری به تلاش و موفقیت در محیط آموزشی خود نشان می‌دهند. این یافته‌ها حاکی از آن است که احساس تعلق نه تنها بر میزان درگیری تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر دارد، بلکه می‌تواند نقش واسطه‌ای در تقویت انگیزه پیشرفت تحصیلی ایفا کند. در واقع، هر چقدر دانش‌آموزان مدرسه را فضایی امن، حمایتگر و دوستانه‌تر درک کنند، مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های درسی و فوق‌برنامه بیشتر شده و احتمال موفقیت تحصیلی آن‌ها افزایش می‌یابد. در همین راستا، عارفیان و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی دیگر به بررسی ارتباط تنظیم هیجانی با احساس تعلق به مدرسه و درماندگی روان‌شناختی در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی پرداختند. یافته‌های این تحقیق نشان داد که دانش‌آموزانی که قادر به مدیریت و تنظیم هیجانات خود هستند، احساس تعلق بیشتری نسبت به مدرسه دارند و کمتر دچار استرس و اضطراب ناشی از محیط آموزشی می‌شوند. این مطالعه همچنین نشان داد که نبود توانایی در تنظیم هیجانی مناسب، می‌تواند احساس انزوا، طرد شدگی و حتی مشکلات روان‌شناختی همچون درماندگی و افسردگی را در دانش‌آموزان افزایش دهد. این یافته‌ها اهمیت آموزش مهارت‌های تنظیم هیجانی به دانش‌آموزان را نشان می‌دهد و بر لزوم ایجاد محیط‌های یادگیری حامی و مشوق در مدارس تأکید دارد. با توجه به مطالب و اهمیت موضوع، محقق در نظر دارد در پژوهش حاضر به بررسی و ارزیابی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر ایجاد احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی بپردازد.

۲- سوالات پژوهش

مؤلفه‌های تأثیرگذار بر ایجاد احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی کدام‌اند؟
آیا الگوی احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی از اعتبار لازم برخوردار است؟

۳- اهداف پژوهش

هدف کلی: شناسایی و اعتباریابی الگوی "احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی"

^۱ Yuen

^۲ Brown & Evans

^۳ Karcher

^۴ Libi

۳-۱- اهداف جزئی

شناسایی شاخص‌ها و مؤلفه‌های احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی. طراحی و اعتبارسنجی الگوی پیشنهادی احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی بر اساس نظرات متخصصان و ذینفعان.

۴- اهمیت و ضرورت

حس تعلق به مدرسه به عنوان یک عامل کلیدی در موفقیت تحصیلی و بهبود کیفیت زندگی دانش‌آموزان، تأثیرات عمیقی بر انگیزش، تعاملات اجتماعی و رشد عاطفی آنان دارد. این حس نه تنها بر میزان یادگیری و عملکرد تحصیلی تأثیر می‌گذارد، بلکه می‌تواند به عنوان یک فاکتور مؤثر در پیشگیری از مشکلات روانی و اجتماعی دانش‌آموزان عمل کند. تحقیقات متعدد نشان می‌دهند که دانش‌آموزانی که احساس تعلق قوی‌تری به محیط مدرسه دارند، معمولاً از عملکرد تحصیلی بالاتری برخوردارند و کمتر در معرض مشکلات روانی قرار می‌گیرند (شریفی و همکاران، ۱۳۹۶). به علاوه، احساس تعلق زمینه ساز تصمیم‌گیری‌های فرد درباره تنظیم ارتباط خود با محیط و یا امر خاصی است. بنابراین احساس تعلق نقطه فرایندی است که طی آن فرد نسبت به مکان، شی و یا امری احساس تعهد و مسئولیت پیدا می‌کند، به نوعی که موجب احساس مثبت نسبت به محیط و یا امر مورد نظر می‌شود (ارسلان، ۲۰۱۸). در پژوهش‌های مختلفی به بررسی احساس تعلق به مدرسه و کارکردهای آن در میان دانش‌آموزان پرداخته شده است هاتچل و مارکس (۲۰۲۰) نیز مشخص نمودند با بهبود احساس تعلق به مدرسه می‌توان بسیاری از رفتارهای منفی از جمله مصرف دارو، در میان آنان را کنترل نماید. زی و ژیانو (۲۰۲۰) نیز مشخص نمودند احساس تعلق به مدرسه سبب کاهش میزان فرسودگی تحصیلی می‌گردد. ون ولترز و مولر (۲۰۱۹) در پژوهش خود مشخص نمودند احساس تعلق به مدرسه ضمن بهبود یادگیری سبب ارتقاء عملکرد دانش‌آموزان می‌گردد و انگیزه تحصیلی را در آنها افزایش می‌دهد.

اسماعیلی‌فر و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی دیگر دریافتند که استفاده از رویکردهای نوین تدریس، مانند کلاس معکوس، می‌تواند به افزایش احساس تعلق دانش‌آموزان به مدرسه کمک کند. در این پژوهش مشخص شد که در کلاس‌هایی که دانش‌آموزان نقش فعال‌تری در فرآیند یادگیری دارند و معلمان آن‌ها را در تصمیم‌گیری‌های آموزشی مشارکت می‌دهند، احساس تعلق افزایش می‌یابد. دانش‌آموزانی که در این شیوه آموزشی مشارکت داشتند، ارتباط بهتری با معلمان و همکلاسی‌های خود برقرار کردند، احساس امنیت بیشتری در محیط مدرسه داشتند و سطح تعامل اجتماعی و اعتماد به نفس آن‌ها نیز افزایش یافت. این یافته‌ها نشان می‌دهد که تغییر شیوه‌های تدریس از روش‌های سنتی به روش‌های تعاملی و دانش‌آموز محور، می‌تواند نقش مهمی در ایجاد احساس تعلق و مشارکت فعال در مدرسه داشته باشد. به علاوه، اعتصامیان و کاووسی (۱۳۹۷) در پژوهشی دیگر نشان دادند که استفاده از روش‌های یادگیرنده محور در آموزش، تأثیر مثبتی بر احساس تعلق به مدرسه دارد. در این تحقیق مشخص شد که دانش‌آموزانی که در فرآیند یادگیری فعالانه مشارکت دارند و روش‌های آموزشی متناسب با سبک یادگیری آن‌ها به کار گرفته می‌شود، احساس تعلق بیشتری نسبت به محیط آموزشی خود نشان می‌دهند. این یافته‌ها حاکی از آن است که برنامه‌های آموزشی که بر تعامل، مشارکت و استقلال دانش‌آموزان تأکید دارند، می‌توانند نه تنها کیفیت یادگیری را بهبود ببخشند، بلکه موجب افزایش علاقه و وابستگی دانش‌آموزان به مدرسه نیز شوند.

۵- روش شناسی

تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت محتوایی کیفی - کمی (با رویکرد اکتشافی) است. در بخش کیفی، از روش نظریه داده بنیاد (گراندد تئوری) و در بخش کمی، از روش توصیفی پیمایشی استفاده شد. برای گردآوری داده‌های کیفی از روش مصاحبه ساختارمند استفاده شده و نتایج آن در راستای تدوین مدل پارادایمی، با روش اشتراوس و کوربین (رهیافت نظام‌مند) در سه محور کدهای باز، محوری و انتخابی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. جامعه آماری بخش کیفی پژوهش شامل سرگروه‌های درسی و معلمان سرآمد استان اردبیل در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بود. این جامعه دارای شاخص‌های ورودی شامل سابقه بیش از ۵ سال کار در دوره ابتدایی، عضویت در گروه‌های درسی، داشتن مقالات یا تألیفات در حوزه خلاقیت و داشتن حداقل مدرک کارشناسی ارشد است. همچنین جامعه آماری بخش کمی، شامل کلیه همکاران دوره ابتدایی شاغل به تدریس در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ در نواحی یک اردبیل به تعداد ۱۰۷۰ نفر بود. روش نمونه‌گیری در بخش کیفی، نمونه‌گیری هدفمند بود و این عمل تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. که در پژوهش حاضر، پس از انجام ۱۲ مصاحبه، اشباع نظری اتفاق افتاد (جدول ۱). در بخش کمی نیز، از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شد. به این ترتیب که ابتدا ناحیه یک و سپس مدارس و در نهایت

کلاس‌های درس به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. حجم نمونه آماری بر اساس فرمول کوکران ۳۲۰ نفر تعیین شد. داده‌های کمی از طریق پرسشنامه محقق ساخته ۷۱ گویه‌ای (جدول ۲) که بر اساس طیف لیکرت پنج درجه‌ای (خیلی کم: ۱ تا خیلی زیاد: ۵) نمره‌گذاری شده بود، گردآوری گردید. برای بررسی پایایی نتایج کیفی از روش دوکدگذار (محاسبه ضریب کاپای کوهن) و برای محاسبه پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. که مقدار آن ۰/۹۷ بدست آمد که نشان از پایایی مطلوب ابزار پرسشنامه است (جدول ۲). روایی محتوایی پرسشنامه نیز مورد تایید اساتید حوزه علوم تربیتی بوده و تجزیه و تحلیل داده‌های کمی با بکاربست نرم‌افزارهای SPSS و Smart PLS صورت گرفت.

جدول ۱- مشخصات کلی افراد مورد مصاحبه در مرحله کیفی

ردیف	کد مصاحبه شونده	پست سازمانی	محل خدمت	مدت مصاحبه
۱	م ۱	معلم نمونه	ناحیه یک اردبیل	۴۵
۲	م ۲	معلم نمونه	ناحیه یک اردبیل	۵۰
۳	م ۳	معلم نمونه	ناحیه دو اردبیل	۵۰
۴	م ۴	معلم نمونه	ناحیه دو اردبیل	۴۸
۵	م ۵	سرگروه آموزشی	ناحیه یک اردبیل	۵۵
۶	م ۶	سرگروه آموزشی	ناحیه یک اردبیل	۴۰
۷	م ۷	سرگروه آموزشی	ناحیه یک اردبیل	۵۵
۸	م ۸	معلم نمونه	ناحیه دو اردبیل	۶۰
۹	م ۹	معلم نمونه	ناحیه یک اردبیل	۵۰
۱۰	م ۱۰	معلم نمونه	ناحیه دو اردبیل	۴۵
۱۱	م ۱۱	معلم نمونه	ناحیه دو اردبیل	۶۰
۱۲	م ۱۲	معلم نمونه	ناحیه یک اردبیل	۴۵

محاسبه ضریب کاپای کوهن: ضریب کاپای کوهن معیاری برای اندازه‌گیری توافق بین دو یا چند قضاوت کننده است که داده‌های کیفی را طبقه‌بندی می‌کنند. این ضریب مقدار توافق واقعی را نسبت به توافق تصادفی نشان می‌دهد و مقادیری بین ۱- تا ۱ دارد؛ مقادیر نزدیک به ۱ نشان‌دهنده توافق بالا و مقادیر نزدیک به ۰ نشان‌دهنده توافق تصادفی هستند.

جدول ۲- ضریب کاپای کوهن

شخص ب		شخص الف	
مخالقم	موافقم		
۲	۶۲	موافقم	
۶	۱	مخالقم	

$$\frac{\text{Pr}(a) - \text{pr}(e)}{1 - \text{pr}(e)} = \frac{0/96 - 0/81}{1 - 0/81} = \frac{0/15}{0/19} = 0/80$$

با توجه به اینکه مقدار ضریب محاسبه شده در محدوده $0/61 \geq \text{کاپا} \geq 0/80$ قرار دارد می‌توان اذعان داشت که توافق بسیار خوب بوده و داده‌های کیفی از پایایی مطلوبی برخوردار هستند.

جدول ۳- تخصیص گویه‌ها به مولفه‌ها

ردیف	مؤلفه اصلی	مؤلفه فرعی (گویه‌ها)	ضریب آلفای کرونباخ
۱	محیط فیزیکی و اجتماعی مدرسه	۴	۰/۹۴
۲	تعاملات آموزشی و نقش معلم	۵	۰/۹۱
۳	پیوندهای خانوادگی و اجتماعی	۵	۰/۹۲
۴	تجربیات مثبت و موفقیت‌های تحصیلی	۴	۰/۹۱
۵	مقوله مجوری	۴	۰/۷۳
۶	فرهنگ و ارزش‌های مدرسه	۵	۰/۸۷
۷	سیاست‌ها و برنامه‌های آموزشی	۵	۰/۷۷
۸	وضعیت اجتماعی- اقتصادی خانواده‌ها	۴	۰/۷۵
۹	حمایت‌های اجتماعی و محلی از مدرسه	۵	۰/۸۸
۱۰	ویژگی‌های فردی دانش‌آموزان	۴	۰/۸۸
۱۱	شرایط خانوادگی	۳	۰/۸۶
۱۲	جو روانی- اجتماعی مدرسه	۴	۰/۷۶
۱۳	طراحی مدرسه به‌عنوان خانه دوم	۳	۰/۷۴
۱۴	یادگیری به‌عنوان یک تجربه اجتماعی و هیجان انگیز	۳	۰/۷۵
۱۵	هویت بخشی به دانش‌آموزان در مدرسه	۳	۰/۷۸
۱۶	پیامدهای فردی و روان‌شناختی	۴	۰/۷۲
۱۷	پیامدهای تحصیلی و عملکرد آموزشی	۳	۰/۷۹
۱۸	پیامدهای اجتماعی و رفتاری	۳	۰/۸۲
	تعداد کل سوالات	۷۱	۰/۹۷

۶- یافته‌های پژوهش

به منظور پاسخگویی به پرسش اول پژوهشی، بر اساس داده‌های استخراج شده از فرآیند مصاحبه با روش اشراف و کوربین، ۶ کد انتخابی، ۱۸ کد محوری و ۷۱ کد باز برای احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی شناسایی شد. عوامل علی دارای چهار مقوله (محیط فیزیکی و اجتماعی مدرسه، تعاملات آموزشی و نقش معلم، پیوندهای خانوادگی و اجتماعی، تجربیات مثبت و موفقیت‌های تحصیلی)؛ مقوله محوری دارای چهار گویه، عوامل زمینه‌ای دارای سه مقوله (فرهنگ و ارزش‌های مدرسه، سیاست‌ها و برنامه‌های آموزشی، وضعیت اجتماعی- اقتصادی خانواده‌ها، حمایت‌های اجتماعی و محلی از مدرسه)؛ عوامل مداخله‌ای دارای سه مقوله (ویژگی‌های فردی دانش‌آموزان، شرایط خانوادگی، جو روانی- اجتماعی مدرسه)؛ راهبردها دارای سه مقوله (طراحی مدرسه به عنوان خانه دوم، یادگیری به عنوان یک تجربه اجتماعی و هیجان انگیز، هویت بخشی به دانش‌آموزان در مدرسه) و پیامدها دارای سه مقوله (پیامدهای فردی و روان‌شناختی، پیامدهای تحصیلی و عملکرد آموزشی، پیامدهای اجتماعی و رفتاری) بود. بر اساس ابعاد و مولفه‌های استخراج شده جدول (۴)، الگوی احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی در شکل (۱) ارائه شده است.

جدول ۴- کدهای انتخابی، محوری و باز

کدهای انتخابی	کد محوری	کدهای باز
عوامل علی	محیط فیزیکی و اجتماعی مدرسه	طراحی فضای دلپذیر و دوست داشتنی (م ۴، م ۶، م ۸، م ۱۰) امکانات تفریحی و ورزشی متناسب (م ۱، م ۳، م ۵) روابط گرم و حمایت‌گرانه در میان دانش‌آموزان (م ۱، م ۳، م ۷، م ۸، م ۱۲) وجود نمادها و عناصر هویت بخش در مدرسه (م ۴، م ۵، م ۸، م ۱۰)
	تعاملات آموزشی و نقش معلم	سبک تدریس تعاملی و جذاب (م ۱، م ۶، م ۹) ایجاد احساس ارزشمندی در دانش‌آموزان (م ۲، م ۵، م ۸، م ۱۰) ارتباط عاطفی مثبت معلم با دانش‌آموز (م ۴، م ۶، م ۸، م ۱۲) انعطاف‌پذیری و درک تفاوت‌های فردی (م ۳، م ۴، م ۹، م ۱۰) ایجاد فرصت‌های مشارکت در تصمیم‌گیری (م ۲، م ۸، م ۱۱)
	پیوندهای خانوادگی و اجتماعی	حمایت والدین از فرایند یادگیری (م ۳، م ۵، م ۹، م ۱۱) تأکید بر ارزش‌های مشترک مدرسه و خانواده (م ۲، م ۳، م ۵، م ۹، م ۱۰) نقش‌پذیری اجتماعی از طریق مدرسه (م ۴، م ۶، م ۸، م ۱۰) مشارکت خانواده در برنامه‌های مدرسه (م ۵، م ۹، م ۱۰، م ۱۲) الگوگیری از والدین در تعهد و تعلق (م ۵، م ۶، م ۸، م ۹، م ۱۲)
	تجربیات مثبت و موفقیت‌های تحصیلی	ایجاد فرصت‌های موفقیت برای همه دانش‌آموزان (م ۲، م ۳، م ۷، م ۱۲) حس پیشرفت شخصی و خودکارآمدی (م ۵، م ۸، م ۱۰) پاداش‌های درونی و بیرونی برای پیشرفت (م ۲، م ۶، م ۷، م ۸، م ۱۲) وجود چالش‌های متناسب با توانایی دانش‌آموزان (م ۷، م ۹، م ۱۰)
مقوله محوری		"نظام ارتباطی و تعاملات در مدرسه" (م ۱، م ۲، م ۳، م ۴، م ۵، م ۶، م ۸، م ۹، م ۱۰) "ساختار و محیط فیزیکی مدرسه" (م ۱، م ۳، م ۶، م ۹، م ۱۰، م ۱۲) "برنامه‌های آموزشی و فرهنگی تأثیرگذار" (م ۱، م ۲، م ۵، م ۶، م ۷، م ۸، م ۱۰، م ۱۱) "نقش حمایت‌های خانواده و جامعه در شکل‌گیری تعلق مدرسه‌ای" (م ۳، م ۶، م ۷، م ۸، م ۱۰، م ۱۲)
عوامل زمینه‌ای	فرهنگ و ارزش‌های مدرسه	وجود یک هویت مشترک مدرسه‌ای (م ۳، م ۴، م ۷، م ۱۰) احساس عدالت و برابری بین دانش‌آموزان (م ۵، م ۶، م ۸، م ۹، م ۱۲) فضای پذیرش و احترام به تفاوت‌های فردی (م ۱، م ۵، م ۹، م ۱۱) میزان تأکید مدرسه بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی (م ۱، م ۲، م ۶، م ۷، م ۸، م ۱۱، م ۱۲) سطح تعامل و همکاری بین کارکنان و دانش‌آموزان (م ۱، م ۲، م ۴، م ۶، م ۸، م ۱۰)
	سیاست‌ها و برنامه‌های آموزشی	انعطاف‌پذیری برنامه درسی در پاسخ به نیازهای دانش‌آموزان (م ۱، م ۲، م ۳، م ۴، م ۸) فرصت‌های یادگیری فراتر از کلاس درس (م ۳، م ۵، م ۷) توجه به روش‌های ارزشیابی انگیزه بخش (م ۲، م ۴، م ۷، م ۱۲) حمایت از مهارت‌های زندگی و اجتماعی در برنامه درسی (م ۳، م ۵، م ۶، م ۹) وجود مسیرهای متنوع یادگیری متناسب با استعدادها و مختلف (م ۱، م ۳، م ۴، م ۶)
	وضعیت اجتماعی- اقتصادی خانواده‌ها	سطح درآمد و توان مالی خانواده در تأمین نیازهای آموزشی (م ۲، م ۵، م ۷، م ۱۱) تحصیلات والدین و نقش آن در حمایت تحصیلی (م ۱، م ۵، م ۸، م ۹، م ۱۲) شرایط شغلی والدین و میزان حضور در تربیت فرزند (م ۳، م ۶، م ۸، م ۹) دسترسی به منابع آموزشی در خانه (م ۵، م ۸، م ۹، م ۱۰)

حمایت‌های اجتماعی و محلی از مدرسه	میزان مشارکت جامعه محلی در امور مدرسه (م ۲، م ۴، م ۵، م ۷) نقش سازمان‌های غیردولتی و خیریه‌ها در بهبود شرایط مدرسه (م ۵، م ۶، م ۸) تأثیر فرهنگ و نگرش عمومی جامعه نسبت به آموزش (م ۱، م ۲، م ۳، م ۷، م ۹) میزان همکاری نهادهای شهری و فرهنگی با مدرسه (م ۳، م ۵، م ۸، م ۹، م ۱۰) برنامه‌های محلی برای تقویت ارتباط خانواده و مدرسه (م ۴، م ۵، م ۸، م ۱۱، م ۱۲)
ویژگی‌های فردی دانش‌آموزان	سطح خودکارآمدی و اعتماد به نفس (م ۲، م ۵، م ۸، م ۹) هوش هیجانی و مهارت‌های ارتباطی (م ۱، م ۴، م ۷، م ۱۰، م ۱۲) تجربیات قبلی از شکست یا موفقیت تحصیلی (م ۳، م ۶، م ۹، م ۱۱) سطح انگیزه درونی برای یادگیری (م ۲، م ۵، م ۶، م ۱۰)
عوامل مداخله‌ای	شرایط خانوادگی میزان حمایت عاطفی والدین (م ۱، م ۳، م ۷، م ۸، م ۱۲) سبک‌های فرزندپروری (م ۴، م ۵، م ۹، م ۱۰) تعارضات خانوادگی (م ۲، م ۶، م ۱۱)
جو روانی-اجتماعی مدرسه	وجود یا نبود روابط دوستانه میان دانش‌آموزان (م ۱، م ۳، م ۵، م ۸، م ۱۲) سطح حمایت عاطفی معلم از دانش‌آموزان (م ۲، م ۴، م ۷، م ۱۰) وجود تنش‌ها و تعارضات میان کارکنان و دانش‌آموزان (م ۳، م ۶، م ۹، م ۱۱) ثبات یا ناپایداری کادر آموزشی (م ۵، م ۷، م ۸، م ۱۰، م ۱۲)
طراحی مدرسه به‌عنوان خانه دوم	ایجاد فضاهای تعاملی و راحت برای استراحت و گفت‌وگو (م ۲، م ۵، م ۷، م ۱۰) نهادینه‌سازی فرهنگ استقبال و پذیرش در محیط مدرسه (م ۱، م ۳، م ۸، م ۱۲) افزایش مشارکت دانش‌آموزان در زیباسازی و شخصی‌سازی محیط مدرسه (م ۴، م ۶، م ۹، م ۱۱)
یادگیری به‌عنوان یک تجربه اجتماعی و هیجان‌انگیز	توسعه روش‌های آموزشی مبتنی بر بازی، پروژه و یادگیری تجربی (م ۲، م ۵، م ۸، م ۱۰) ایجاد فرصت‌های یادگیری گروهی و کار تیمی برای حل مسائل واقعی (م ۱، م ۴، م ۷، م ۹) تنوع بخشی به نقش‌های دانش‌آموزان در فرایند آموزش (تدریس همسالان، هدایت گروه‌های یادگیری) (م ۳، م ۶، م ۱۱، م ۱۲)
هویت بخشی به دانش‌آموزان در مدرسه	طراحی فعالیت‌هایی که نقش و جایگاه دانش‌آموزان را در مدرسه برجسته کند (م ۲، م ۶، م ۹، م ۱۱) ایجاد فرصت‌های بیان ایده‌ها و نظرات دانش‌آموزان در تصمیم‌گیری‌های مدرسه (م ۳، م ۵، م ۷، م ۱۰) برگزاری جشن‌ها و مراسم ویژه برای تقدیر از دستاوردهای فردی و گروهی دانش‌آموزان (م ۱، م ۴، م ۸، م ۱۲)
پیامدهای فردی و روان‌شناختی	افزایش انگیزه و اشتیاق به یادگیری (م ۲، م ۵، م ۷، م ۱۰) تقویت عزت‌نفس و احساس ارزشمندی در دانش‌آموز (م ۱، م ۳، م ۸، م ۱۲) کاهش اضطراب و استرس مرتبط با مدرسه (م ۴، م ۶، م ۹، م ۱۱) بهبود مهارت‌های خودتنظیمی و مدیریت هیجانی (م ۲، م ۵، م ۸، م ۱۰)
پیامدهای تحصیلی و عملکرد آموزشی	افزایش مشارکت فعال در کلاس و پیشرفت تحصیلی (م ۳، م ۶، م ۹، م ۱۱) کاهش غیبت و افت تحصیلی ناشی از بی‌انگیزگی (م ۲، م ۵، م ۷، م ۱۰) افزایش خلاقیت و روحیه پرسشگری در یادگیری (م ۱، م ۴، م ۸، م ۱۲)
پیامدهای اجتماعی و رفتاری	افزایش تعامل مثبت با همکلاسی‌ها و کارکنان مدرسه (م ۳، م ۵، م ۷، م ۹) توسعه حس مسئولیت‌پذیری و مشارکت در امور مدرسه (م ۲، م ۴، م ۸، م ۱۰) کاهش رفتارهای پرخطر و پرخطرانه و مشکلات انضباطی (م ۱، م ۶، م ۹، م ۱۲)

شکل ۱- مدل پارادایمی حساسیت به مدرسه

سوال دوم: آیا الگو احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی از اعتبار لازم برخوردار است؟ به منظور پاسخگویی به سوال دوم پژوهش، ابتدا شاخص‌های آماری توصیفی به تفکیک جنسیت، سن، مدرک تحصیلی و سابقه خدمت محاسبه شد. نتایج نشان داد که ۵۸/۵٪ از پاسخگویان زن و ۴۱/۵٪ از پاسخگویان مرد بودند. و بیشترین رده سنی ۳۰-۴۰ سال ۴۴٪ بود. در ارتباط با مدرک تحصیلی نیز ۵۲/۵٪ دارای مدرک کارشناسی، ۴۵٪ دارای مدرک کارشناسی ارشد؛ ۲/۵٪ دارای مدرک دکتری بودند. و از لحاظ سابقه خدمت ۵۰/۵٪ دارای سابقه خدمت ۱۰-۱۱ سال؛ ۲۳٪ دارای سابقه خدمت ۲۰-۱۱ سال؛ ۲۶٪ درصد دارای سابقه خدمت ۲۱-۳۰ بودند. در ادامه جهت اعتباریابی کمی و بررسی برازش الگو و استفاده از آزمون‌ها ابتدا شرایط پارامتریک و ناپارامتریک داده‌ها مشخص شدند. جهت بررسی توزیع نرمال یا غیرنرمال داده‌ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنف استفاده شد که نتایج آن به شرح جدول زیر می‌باشد:

جدول ۵- نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنف جهت بررسی توزیع نرمال یا غیر نرمال داده‌ها

مقولات	آماره آزمون	سطح معناداری
عوامل علی	۰/۱۰	۰/۰۰۱
مقوله محوری	۰/۰۶۷	۰/۰۰۲
راهندها	۰/۰۶۸	۰/۰۰۱
عوامل مداخله‌گر	۰/۰۹۸	۰/۰۰۱
شرایط زمینه‌ای	۰/۰۸۴	۰/۰۰۱
پیامدها	۰/۰۷۸	۰/۰۰۳

با توجه به سطح معناداری همه مقولات ($\text{sig} < 0/05$) داده‌ها دارای توزیع غیرنرمال هستند و دارای شرایط غیرپارامتریک هستند. لذا جهت بررسی و اعتباریابی الگوی طراحی شده از حداقل مربعات جزئی (PLs) استفاده شد. جهت سنجش روایی و پایایی پرسشنامه نیز از آلفای کرونباخ و روایی سازه (همگرایی و واگرایی) استفاده شد. نتایج آزمون آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی و میانگین واریانس استخراج شده مقولات به شرح زیر بود:

جدول ۶- میزان آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و میانگین واریانس استخراج شده مقوله‌ها

مقولات	آلفای کرونباخ	ضریب پایایی همگون (rho-A)	پایایی ترکیبی (C.R)	میانگین واریانس استخراج شده (AVA)
محیط فیزیکی و اجتماعی مدرسه	۰/۸۹۲	۰/۸۹۲	۰/۹۲۵	۰/۷۵۵
تأمینات آموزشی و نقش معلم	۰/۹۰۲	۰/۹۰۲	۰/۹۲۷	۰/۷۱۸
پیوندهای خانوادگی و اجتماعی	۰/۸۹۹	۰/۸۹۹	۰/۹۲۵	۰/۷۱۲
تجربیات مثبت و موفقیت‌های تحصیلی	۰/۸۷۳	۰/۸۷۳	۰/۹۱۳	۰/۷۲۳
مقوله محوری	۰/۸۸۵	۰/۸۸۵	۰/۹۲۰	۰/۷۴۳
فرهنگ و ارزش‌های مدرسه	۰/۸۴۴	۰/۸۴۵	۰/۸۸۹	۰/۶۱۵
سیاست‌ها و برنامه‌های آموزشی	۰/۷۱۴	۰/۷۳۲	۰/۸۰۷	۰/۵۰۰
وضعیت اجتماعی-اقتصادی خانواده‌ها	۰/۸۷۹	۰/۸۷۹	۰/۹۱۷	۰/۷۳۳
حمایت‌های اجتماعی و محلی از مدرسه	۰/۹۰۴	۰/۹۰۵	۰/۹۲۹	۰/۷۲۳
ویژگی‌های فردی دانش‌آموزان	۰/۷۹۷	۰/۷۹۷	۰/۸۶۸	۰/۶۲۱
شرایط خانوادگی	۰/۷۶۰	۰/۷۶۰	۰/۸۶۲	۰/۶۷۶
جو روانی-اجتماعی مدرسه	۰/۸۲۵	۰/۸۲۵	۰/۸۸۴	۰/۶۵۶
طراحی مدرسه به عنوان خانه دوم	۰/۸۵۳	۰/۸۵۴	۰/۹۱۱	۰/۷۷۳
یادگیری به عنوان یک تجربه اجتماعی و هیجان انگیز	۰/۷۰۰	۰/۷۰۰	۰/۸۲۰	۰/۶۰۴
هویت بخشی به دانش‌آموزان در مدرسه	۰/۵۱۱	۰/۵۳۱	۰/۷۵۴	۰/۵۰۸
پیامدهای فردی و روان‌شناختی	۰/۷۵۲	۰/۷۶۵	۰/۸۴۲	۰/۵۷۲
پیامدهای تحصیلی و عملکرد آموزشی	۰/۷۹۱	۰/۷۹۱	۰/۸۷۸	۰/۷۰۵

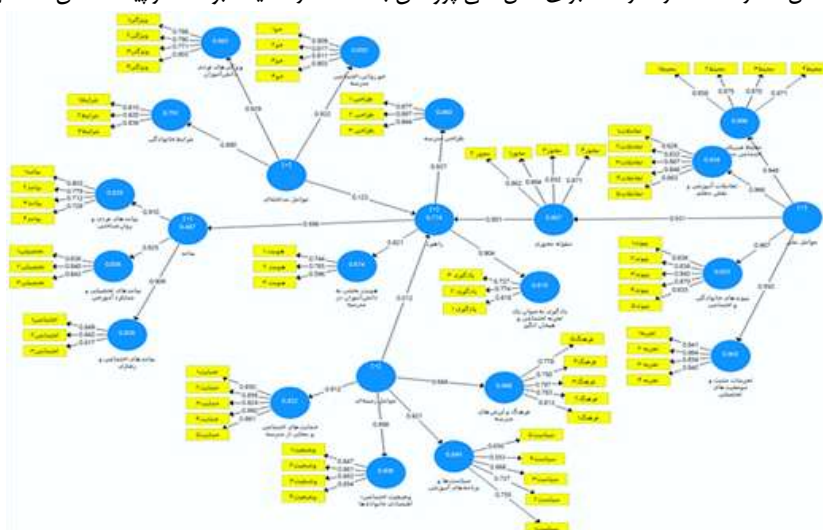
پیامدهای اجتماعی و رفتاری	۰/۷۸۵	۰/۷۸۵	۰/۸۷۵	۰/۶۹۹
---------------------------	-------	-------	-------	-------

طبق نتایج به دست آمده از جدول (۶) می‌توان اذعان داشت که پایداری و روایی مطلوب است. چرا که، مقادیر ضرایب آلفای کرونباخ برای تمامی مقوله‌ها بزرگتر از ۰/۷ بوده که نشان از پایداری مطلوب است. علاوه بر این مقدار پایایی ترکیبی بزرگتر از ۰/۷ بوده و همچنین مقدار آن، بزرگتر از میانگین واریانس استخراج شده است. روایی همگرا زمانی وجود دارد که CR از ۰/۷ بزرگتر باشد. در اینصورت هر شرط روایی همگرا وجود خواهد داشت. بطور خلاصه داریم ($CR > 0.7$, $CR > AVE$, $AVE > 0.5$). جهت برازش مدل کلی از شاخص SRMR و شاخص برازش هنجار شده (NFI) استفاده شد. به طوری که اگر مقدار SRMR از ۰/۰۸ کمتر باشد یعنی مدل مطلوب بوده است؛ که در مدل پژوهش حاضر این مقدار برای مدل اشباع شده ۰/۰۴۲ گزارش شده است و در ادامه مقدار (NFI) باید بزرگتر مساوی ۰/۹ باشد که در مدل حاضر تقریباً برابر با ۰/۹۰ است. همچنین در ادامه جهت بررسی تناسب پیش بین مدل از شاخص شاخص Q^2 که به شاخص استون و گیسر معروف است استفاده شد. به طوری که معمولاً مقدار بالاتر از ۰/۳ نشان از تناسب پیش بین مدل است. که نتایج حاکی از تناسب پیش بین مدل است.

جدول ۷- شاخص استون و گیسر برای تناسب مدل با مقدار ضریب Q^2

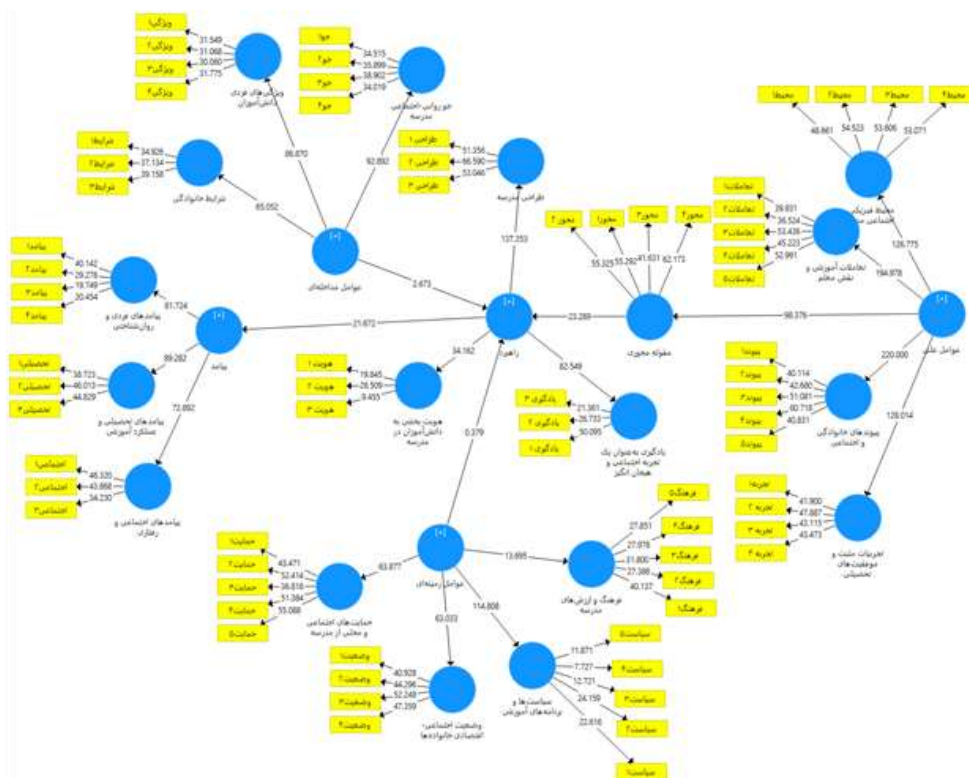
مقولات	SSO	SSE	Q^2
شرایط علی	2.943/000	1.772/471	0/398
مقوله محوری	4.251/000	2.566/116	0/396
راهبردها	3.597/000	1.688/655	0/531
شرایط مداخله‌گر	8.502/000	3.826/577	0/550
شرایط زمینه‌ای	1.029/255	1.308/000	0/300
پیامدها	2.616/000	1.500/942	0/426

در ادامه و در شکل شماره ۲، ارتباط متغیرهای پژوهش با استفاده از تکنیک حداقل مربعات جزئی و با نرم‌افزار Smart PLS و همچنین در شکل شماره ۳، مقدار آماره T برای مدل کلی پژوهش با استفاده از تکنیک بوت استرپینگ نشان داده می‌شود.

شکل ۲: مقادیر ضرایب مسیر و بار عاملی مدل پارادایمی احساس تعلق به مدرسه در

طبق نتایج به دست آمده از تحلیل‌های انجام شده و نمایش داده شده در شکل ۱، می‌توان به وضوح مشاهده کرد که تمامی ضرایب مسیر و بارهای عاملی مربوط به مقوله‌های مختلف، دارای مقادیر مثبت و معناداری هستند. به‌طور خاص، ضرایب مسیر با مقدار بالای ۰/۹ نشان‌دهنده وجود ارتباط قوی و مثبت بین متغیر عوامل با مقوله‌ها در مدل مورد بررسی است. علاوه بر این، بارهای عاملی بزرگتر از ۰/۷ نیز نشان‌دهنده این است که متغیرهای مورد بررسی به طور معناداری به عوامل مربوطه خود وابسته هستند و می‌توانند به عنوان نماینده‌های مناسبی برای آن عوامل در نظر گرفته شوند. بارهای عاملی بالای ۰/۷ به طور معمول به عنوان نشانه‌ای از ارتباط قوی بین متغیرها و عوامل شناخته می‌شوند و به اعتبار و قابلیت اعتماد مدل افزوده می‌شود. مقادیر معناداری بالاتر از ۱/۹۶ نیز دلالت بر این دارد که این نتایج از نظر آماری معنادار هستند و احتمال وقوع این روابط به طور تصادفی کمتر از ۵ درصد است. این مقادیر معناداری بالاتر از آستانه‌های معمول، تأیید کننده اعتبار و استحکام یافته‌های پژوهش می‌باشد.

شکل ۳- مقادیر ضرایب معناداری (t-Value) مدل پارادایمی احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی
با توجه به نتایج به دست آمده از دو نمودار، تمامی مسیرها معنی‌دار می‌باشند (تمامی مسیرها بیشتر از مقدار بحرانی ۰/۱۶ در حالت ضرایب استاندارد هستند) و مقادیر T-Value بجز (راهبردها با شرایط زمینه‌ای) در بازه بحرانی ۰/۱۶- تا ۰/۱۶+ قرار نگرفته است.

جدول ۸- ضرایب مسیر و مقدار معناداری ابعاد تربیت انعطاف‌پذیری شناختی

ابعاد	ضرایب مسیر	ضرایب معناداری (T-Value)
مقوله محوری → عوامل علی	۰/۹۳۱	۹۸/۳۷۶
راهبردها → مقوله محوری	۰/۸۰۱	23/۲۸۹
راهبردها → عوامل مداخله‌گر	۰/۱۲۳	۲/۶۷۳
راهبردها → شرایط زمینه‌ای	۰/۰۱۲	۰/۳۷۹
پیامد → راهبردها	۰/۶۹۸	۲۱/۶۷۲

طبق نتایج به دست آمده از جدول (۸) نتایج تحلیل مسیر نشان داد که عوامل علی تأثیر مستقیم و معناداری بر مقوله محوری دارند ($t = ۹۸/۳۷۶, \beta = ۰/۹۳۱$). علاوه بر این، مقوله محوری تأثیر مثبتی بر راهبردهای پیشنهادی ($t = ۲۳/۲۸۹, \beta = ۰/۸۰۱$) دارد. عوامل مداخله‌ای نیز تأثیر معناداری بر انتخاب و اجرای راهبردها دارند ($t = ۲/۶۷۳, \beta = ۰/۱۲۳$)، که نشان می‌دهد موانع آموزشی، نگرش معلمان و والدین، و مقاومت شناختی دانش‌آموزان می‌توانند جهت‌گیری برنامه‌های تربیتی را تحت تأثیر قرار دهند. از سوی دیگر، شرایط زمینه‌ای، نقش مهم‌تری در شکل‌گیری راهبردهای مناسب ایفا نکرده است ($t = ۰/۳۷۹, \beta = ۰/۰۱۲$) در نهایت، نتایج نشان داد که راهبردهای به کار رفته تأثیر مستقیم و قابل توجهی بر پیامدهای نهایی دارند ($t = ۲۱/۶۷۲, \beta = ۰/۶۹۸$).

۷- بحث و نتیجه‌گیری

در این تحقیق، به بررسی و ارزیابی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر ایجاد احساس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان مقطع ابتدایی پرداخته شده است. این مؤلفه‌ها به چندین دسته تقسیم می‌شوند که در ادامه به هر یک از آنها، تحقیقات همسو و تبیین کامل ارائه خواهد شد. عوامل علی به عنوان نخستین دسته از مؤلفه‌ها، شامل چهار مقوله اساسی است. نخست، محیط فیزیکی و اجتماعی مدرسه که به شرایط فیزیکی و فضایی مدرسه و تعاملات اجتماعی در آن اشاره دارد. مطالعه‌ای توسط سجاد (۱۴۰۱) نشان داد که محیط مدرسه و عوامل فیزیکی آن تأثیر مستقیمی بر احساس تعلق به مدرسه دارد. همچنین، پژوهش‌هایی از جلالی (۱۳۹۹) و

یزدی (۱۴۰۰) نیز بر تأثیر فضای فیزیکی و اجتماعی بر احساس تعلق تأکید کرده‌اند. محیط فیزیکی می‌تواند شامل امکانات، زیبایی، و فضایی باشد که دانش‌آموزان در آن به یادگیری می‌پردازند. یک محیط دلپذیر و حمایت‌کننده باعث افزایش احساس تعلق و راحتی دانش‌آموزان در مدرسه می‌شود. دوم، تعاملات آموزشی و نقش معلم که به کیفیت رابطه معلمان و دانش‌آموزان و تأثیر آن بر احساس تعلق اشاره می‌کند. تحقیق اعتصامیان و کاووسی (۱۳۹۷) به تأثیر تعامل مثبت معلمان بر احساس تعلق دانش‌آموزان پرداخته است. همچنین پژوهش‌های دیگر از حسینی (۱۴۰۰) و ابراهیمی (۱۴۰۲) نشان می‌دهند که تعاملات مثبت می‌تواند زمینه‌ساز اعتماد و احساس امنیت در دانش‌آموزان باشد و به آن‌ها کمک کند تا ارتباط بهتری با محیط آموزشی برقرار کنند. سوم، پیوندهای خانوادگی و اجتماعی که نشان‌دهنده تأثیر خانواده و روابط اجتماعی بر احساس تعلق دانش‌آموزان است. تحقیق اسماعیلی‌فر (۱۳۹۴) به ارتباط میان حمایت‌های خانوادگی و احساس تعلق به مدرسه پرداخته است. پژوهش‌هایی از مرادی (۱۴۰۱) و سلیمانی (۱۴۰۰) نیز به تأثیر پیوندهای خانوادگی و اجتماعی بر احساس تعلق تأکید دارند. حمایت‌های عاطفی و اجتماعی از سوی خانواده می‌تواند احساس تعلق دانش‌آموزان را تقویت کند و آن‌ها را در مواجهه با چالش‌ها و مشکلات حمایت کند. چهارم، تجربیات مثبت و موفقیت‌های تحصیلی که بر نقش موفقیت‌های تحصیلی و تأثیر آن‌ها بر ایجاد احساس تعلق تأکید دارد. تحقیق حسینمردی (۱۴۰۰) تأثیر موفقیت‌های تحصیلی بر اشتیاق و تعلق دانش‌آموزان را بررسی کرده است. همچنین پژوهش‌های دیگر از نوروزی (۱۳۹۹) و عارفیان (۱۴۰۱) نشان می‌دهند که موفقیت در یادگیری و کسب نمرات خوب می‌تواند باعث افزایش اعتماد به نفس و احساس تعلق به مدرسه شود. دانش‌آموزانی که موفقیت‌های تحصیلی بیشتری دارند، بیشتر به محیط مدرسه وابسته می‌شوند.

مقوله محوری در این تحقیق شامل ابعاد مختلف احساس تعلق به مدرسه است. مطالعه‌ای که توسط اعتصامیان و همکاران (۱۳۹۷) انجام شده است، به ابعاد مختلف احساس تعلق و تأثیر آن بر رفتارهای اجتماعی پرداخته است. همچنین پژوهش‌هایی از حیدری (۱۴۰۰) و حسینی (۱۴۰۲) به تأثیرات روان‌شناختی احساس تعلق بر هویت اجتماعی و فردی دانش‌آموزان اشاره کرده‌اند. احساس تعلق به مدرسه می‌تواند به عنوان یک عامل روان‌شناختی مهم در شکل‌گیری هویت اجتماعی و فردی دانش‌آموزان عمل کند و بر تعاملات آن‌ها با دیگران تأثیر بگذارد. عوامل زمینه‌ای نیز نقش مهمی در این فرآیند ایفا می‌کنند و شامل سه مقوله هستند. نخست، فرهنگ و ارزش‌های مدرسه که به هنجارها و ارزش‌های حاکم بر محیط مدرسه اشاره دارد. پژوهشی که توسط مرادی (۱۴۰۱) انجام شده، تأثیر فرهنگ مدرسه بر احساس تعلق دانش‌آموزان را مورد بررسی قرار داده است. همچنین پژوهش‌هایی از احمدی (۱۴۰۰) و باقری (۱۳۹۹) بر تأثیر فرهنگ و ارزش‌های مدرسه بر احساس تعلق تأکید دارند. فرهنگ مدرسه می‌تواند شامل ارزش‌های جمعی، رفتارهای نیکو، و انتظارات اجتماعی باشد که تأثیر زیادی بر احساس تعلق به مدرسه دارد. دوم، سیاست‌ها و برنامه‌های آموزشی که تأثیر سیاست‌های آموزشی بر احساس تعلق را بررسی می‌کند. مطالعه‌ای توسط بابااحمدی (۱۴۰۰) به بررسی تأثیر سیاست‌های آموزشی بر تعاملات اجتماعی در مدرسه پرداخته است. همچنین پژوهش‌های دیگری از یزدی (۱۴۰۰) و سجاد (۱۴۰۱) به تأثیر سیاست‌ها و برنامه‌های آموزشی بر تقویت احساس تعلق پرداخته‌اند. سیاست‌های آموزشی که به تقویت تعاملات اجتماعی و محیط یادگیری مثبت کمک کنند، می‌تواند احساس تعلق دانش‌آموزان را تقویت کنند. سوم، وضعیت اجتماعی-اقتصادی خانواده‌ها و حمایت‌های اجتماعی و محلی از مدرسه که نشان‌دهنده تأثیر وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانواده‌ها و حمایت‌های محلی بر احساس تعلق دانش‌آموزان است. پژوهش اسماعیلی‌فر و همکاران (۱۳۹۴) به تأثیر وضعیت اجتماعی-اقتصادی خانواده بر احساس تعلق به مدرسه پرداخته است. همچنین پژوهش‌های دیگری از سلیمانی (۱۴۰۰) و نوروزی (۱۳۹۹) نشان می‌دهند که خانواده‌هایی که از وضعیت اقتصادی بهتری برخوردارند، معمولاً حمایت بیشتری از تحصیل فرزندان خود دارند و این امر می‌تواند به تقویت احساس تعلق در دانش‌آموزان کمک کند. عوامل مداخله‌ای نیز به عنوان موانع یا تسهیل‌کننده‌های احساس تعلق، شامل سه مقوله هستند. ویژگی‌های فردی دانش‌آموزان که به خصوصیات شخصی و روان‌شناختی دانش‌آموزان اشاره دارد. تحقیق عارفیان (۱۴۰۱) به تأثیر ویژگی‌های شخصی بر احساس تعلق به مدرسه پرداخته است. همچنین پژوهش‌های دیگری از حیدری (۱۴۰۰) و حسینی (۱۴۰۲) نشان می‌دهند که ویژگی‌های فردی مانند شخصیت، اعتماد به نفس و مهارت‌های اجتماعی می‌توانند تأثیر زیادی بر احساس تعلق دانش‌آموزان داشته باشند. شرایط خانوادگی که به وضعیت خانوادگی و تأثیر آن بر احساس تعلق پرداخته است. مطالعه‌ای که توسط مرادی (۱۴۰۱) انجام شده است، نشان می‌دهد که شرایط خانوادگی می‌تواند تأثیر زیادی بر احساس تعلق به مدرسه داشته باشد. همچنین پژوهش‌های دیگری از سلیمانی (۱۴۰۰) و یزدی (۱۳۹۹) به تأثیر شرایط خانوادگی بر احساس تعلق پرداخته‌اند. شرایط خانوادگی می‌تواند شامل روابط بین اعضای خانواده، حمایت عاطفی و اجتماعی و همچنین تأثیرات منفی مانند تنش‌های خانوادگی باشد. جو روانی-اجتماعی مدرسه که به فضای اجتماعی و روانی حاکم بر مدرسه اشاره دارد. تحقیق اعتصامیان و همکاران (۱۳۹۷) نشان می‌دهد که جو روانی مدرسه می‌تواند بر احساس تعلق دانش‌آموزان تأثیرگذار باشد. همچنین پژوهش‌های دیگری از نوروزی (۱۳۹۹) و باقری (۱۴۰۱) تأثیر جو روانی و اجتماعی بر احساس تعلق را مورد بررسی قرار داده‌اند. یک جو مثبت و حمایتی در مدرسه می‌تواند احساس تعلق را تقویت کند و به دانش‌آموزان کمک کند تا بهتر با چالش‌ها مواجه شوند. استراتژی‌ها به عنوان راهکارهای پیشنهادی برای بهبود احساس تعلق، شامل سه مقوله

هستند. نخست، طراحی مدرسه به‌عنوان خانه دوم که به اهمیت ایجاد فضایی دوستانه و حمایت‌کننده در مدرسه می‌پردازد. مطالعه‌ای توسط عارفیان (۱۴۰۱) به بررسی تأثیر فضای مدرسه بر احساس تعلق پرداخته است. همچنین پژوهش‌های دیگری از یزدی (۱۴۰۰) و جلالی (۱۳۹۹) نشان می‌دهند که طراحی مدرسه به‌عنوان یک محیط امن و دوستانه می‌تواند به دانش‌آموزان احساس امنیت و تعلق بیشتری بدهد. دوم، یادگیری به‌عنوان یک تجربه اجتماعی و هیجان‌انگیز که به اهمیت تعاملات اجتماعی در فرایند یادگیری اشاره دارد. تحقیق حسینمردی (۱۴۰۰) نشان می‌دهد که یادگیری اجتماعی می‌تواند تأثیر مثبتی بر احساس تعلق به مدرسه داشته باشد. همچنین پژوهش‌های دیگری از حیدری (۱۴۰۲) و سلیمانی (۱۴۰۰) به اهمیت یادگیری اجتماعی و تعاملات در محیط آموزشی پرداخته‌اند. یادگیری در گروه و تعاملات اجتماعی می‌تواند به تقویت روابط بین دانش‌آموزان و معلمان کمک کند و احساس تعلق را افزایش دهد. سوم، هویت بخشی به دانش‌آموزان در مدرسه که بر اهمیت ایجاد احساس هویت و تعلق به محیط مدرسه تأکید دارد. پژوهش بابااحمدی (۱۴۰۰) به تأثیر هویت بخشی بر احساس تعلق به مدرسه پرداخته است. همچنین پژوهش‌های دیگری از جلالی (۱۳۹۹) و یزدی (۱۴۰۱) به تأثیرات هویت بخشی بر احساس تعلق دانش‌آموزان اشاره کرده‌اند. ایجاد هویت قوی برای دانش‌آموزان در محیط مدرسه می‌تواند به آنان کمک کند تا به‌طور عمیق‌تری به مدرسه تعلق داشته باشند و انگیزه بیشتری برای یادگیری پیدا کنند. در نهایت، پیامدها به سه مقوله اصلی تقسیم می‌شوند: نخست، پیامدهای فردی و روان‌شناختی که به تأثیر احساس تعلق بر سلامت روانی و احساس خود ارزشی دانش‌آموزان اشاره دارد. مطالعه‌ای توسط اعتصامیان و همکاران (۱۳۹۷) به بررسی تأثیر احساس تعلق بر سلامت روانی دانش‌آموزان پرداخته است. همچنین پژوهش‌های دیگری از حسینی (۱۴۰۰) و سلیمانی (۱۴۰۱) نشان می‌دهند که احساس تعلق می‌تواند به افزایش خودباوری و اعتماد به نفس در دانش‌آموزان کمک کند و سلامت روانی آن‌ها را بهبود بخشد. دوم، پیامدهای تحصیلی و عملکرد آموزشی که تأثیر احساس تعلق بر پیشرفت تحصیلی و عملکرد آموزشی را بررسی می‌کند. تحقیق حسینمردی (۱۴۰۰) نشان می‌دهد که احساس تعلق می‌تواند بهبود قابل توجهی در عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان داشته باشد. همچنین پژوهش‌های دیگری از عارفیان (۱۴۰۱) و یزدی (۱۴۰۲) به تأثیر احساس تعلق بر پیشرفت تحصیلی و انگیزه یادگیری دانش‌آموزان اشاره کرده‌اند. دانش‌آموزانی که احساس تعلق بیشتری دارند، معمولاً انگیزه بیشتری برای یادگیری و تلاش در تحصیل دارند و این امر بهبود عملکرد آن‌ها را به دنبال دارد. سوم، پیامدهای اجتماعی و رفتاری که به تأثیر احساس تعلق بر رفتارهای اجتماعی و تعاملات دانش‌آموزان با دیگران می‌پردازد. مطالعه‌ای توسط عارفیان (۱۴۰۱) نشان می‌دهد که احساس تعلق می‌تواند بر رفتارهای اجتماعی و تعاملات دانش‌آموزان تأثیرگذار باشد. همچنین پژوهش‌های دیگری از جلالی (۱۳۹۹) و نوروزی (۱۴۰۰) به افزایش تعاملات مثبت اجتماعی و کاهش رفتارهای مخرب و انزوایطلبانه در دانش‌آموزان اشاره کرده‌اند. در مجموع، این تحقیق نشان می‌دهد که احساس تعلق به مدرسه یک عامل کلیدی در پیشرفت تحصیلی و بهزیستی روانی دانش‌آموزان است و مؤلفه‌های مختلفی از جمله محیط مدرسه، تعاملات اجتماعی و حمایت خانواده می‌توانند تأثیر بسزایی در ایجاد این احساس داشته باشند. بنابراین، توجه ویژه به این مؤلفه‌ها و بهبود شرایط آموزشی و اجتماعی می‌تواند به افزایش احساس تعلق در دانش‌آموزان کمک کند.

۷-۱- محدودیت‌ها

محدودیت نمونه: نتایج ممکن است به گروه خاصی از مدارس یا دانش‌آموزان محدود شود و قابلیت تعمیم به سایر جمعیت‌ها را نداشته باشد.

تأثیر عوامل خارجی: عواملی مانند وضعیت اجتماعی-اقتصادی و فرهنگی ممکن است بر احساس تعلق تأثیر بگذارند و در تحقیقات به‌طور کامل بررسی نشوند.

محدودیت‌های زمانی: بسیاری از پژوهش‌ها به دلیل محدودیت زمانی نمی‌توانند تأثیرات بلندمدت احساس تعلق را تحلیل کنند.

۷-۲- پیشنهادات کاربردی

ایجاد محیط فیزیکی مطلوب: طراحی فضاهای آموزشی جذاب و امن برای افزایش راحتی و احساس تعلق دانش‌آموزان. تقویت تعاملات معلم-دانش‌آموز: آموزش معلمان در زمینه مهارت‌های ارتباطی و تشویق به ایجاد روابط مثبت با دانش‌آموزان. برنامه‌های حمایت خانوادگی: برگزاری کارگاه‌ها و جلسات منظم با والدین برای تقویت ارتباطات بین خانواده و مدرسه.

۷-۳- پیشنهادات پژوهشی

بررسی تأثیرات بلندمدت احساس تعلق: تحقیق بر روی تأثیرات طولانی‌مدت احساس تعلق بر موفقیت‌های تحصیلی و روان‌شناختی.

تحلیل تأثیرات فرهنگی: پژوهش در مورد تأثیر فرهنگ‌های مختلف بر احساس تعلق دانش‌آموزان. مطالعه مقایسه‌ای: بررسی تفاوت‌های احساس تعلق در مدارس دولتی و خصوصی و تأثیرات آن بر پیشرفت تحصیلی.

منابع

- احمدی، محمد. (۱۴۰۰). تأثیر فرهنگ مدرسه بر احساس تعلق به مدرسه. مجله تحقیقات آموزش و پرورش، ۱۲(۳)، ۴۵-۶۰.
- اسماعیلی‌فر، ندا. (۱۳۹۴). ارتباط میان حمایت‌های خانوادگی و احساس تعلق به مدرسه. پژوهش‌های اجتماعی در آموزش، ۹(۱)، ۷۸-۹۰.
- اعتصامیان، رضا و کاووسی، سارا. (۱۳۹۷). تأثیر تعاملات مثبت معلمان بر احساس تعلق دانش‌آموزان. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۹(۲)، ۱۲۲-۱۳۴.
- بابااحمدی، نسیم. (۱۴۰۰). مطالعه تأثیرات برنامه‌های آموزشی بر تعاملات اجتماعی در مدرسه. فصلنامه علوم تربیتی و روان‌شناسی، ۱۱(۱)، ۲۲-۳۶.
- جلالی، مهدی. (۱۳۹۹). تأثیر فضای مدرسه بر احساس تعلق دانش‌آموزان. مجله تحقیق در آموزش، ۱۱(۲)، ۱۰۱-۱۱۵.
- حسینمردی، یاسر. (۱۴۰۰). تأثیر احساس تعلق بر سلامت روانی دانش‌آموزان. مجله روان‌شناسی و مشاوره، ۱۵(۴)، ۳۴-۵۰.
- حیدری، فاطمه. (۱۴۰۰). ویژگی‌های شخصی و تأثیر آن‌ها بر احساس تعلق به مدرسه. فصلنامه علوم تربیتی، ۸(۱)، ۵۰-۶۵.
- زهرا اسماعیلی‌فر، مجید عباسی، سعید رحیمی (۱۳۹۴). تأثیر رویکرد کلاس معکوس بر احساس تعلق به مدرسه دانش‌آموزان دوره ابتدایی. مجله نوآوری‌های آموزشی.
- سجاد عارفیان، فرهاد بابااحمدی، علی محمد مرادی (۱۴۰۱). بررسی رابطه تنظیم هیجانی با احساس تعلق به مدرسه و درماندگی روان‌شناختی در دانش‌آموزان پسر دوره ابتدایی در شهرستان ارومیه. مجله روان‌شناسی تربیتی ایران.
- سلیمانی، زهرا. (۱۴۰۰). تأثیر شرایط خانوادگی بر احساس تعلق به مدرسه. فصلنامه مطالعات اجتماعی، ۹(۲)، ۷۳-۸۷.
- عارفیان، معصومه. (۱۴۰۱). تأثیر هویت‌بخشی بر احساس تعلق به مدرسه. مجله روان‌شناسی تربیتی، ۱۴(۳)، ۶۶-۷۹.
- محمد مکیان، فرزانه کلانترکوشه (۱۳۹۴). ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه احساس تعلق به مدرسه و ارتباط آن با فرسودگی تحصیلی و انگیزش پیشرفت در میان دانش‌آموزان شهر تهران. مجله پژوهش‌های روان‌شناسی تربیتی.
- محمدحسین حسینمردی، زینب برومند، حسن طاهرخانی (۱۴۰۰). رابطه اشتیاق تحصیلی، اشتیاق به مدرسه و احساس تعلق به مدرسه با پیشرفت تحصیلی با واسطه انگیزش پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان پسر. مجله مطالعات آموزش و یادگیری مرادی، سمانه. (۱۴۰۱). تأثیر وضعیت اجتماعی-اقتصادی خانواده بر احساس تعلق به مدرسه. پژوهش‌های اجتماعی در آموزش، ۷(۲)، ۱۱۲-۱۲۵.
- مهدی اعتصامیان، الهه کاووسی (۱۳۹۷). بررسی تأثیر به‌کارگیری آموزش یادگیرنده‌محور بر حس تعلق به مکان مدرسه در کودکان مقطع ابتدایی. مجله مطالعات برنامه درسی ایران.
- نوری، علی. (۱۳۹۹). تأثیرات روان‌شناختی احساس تعلق بر هویت اجتماعی دانش‌آموزان. فصلنامه روان‌شناسی و علوم اجتماعی، ۱۰(۳)، ۸۸-۱۰۲.
- یزدی، کیوان. (۱۴۰۰). تأثیر سیاست‌های آموزشی بر احساس تعلق دانش‌آموزان. مجله سیاست‌گذاری آموزشی، ۵(۱)، ۱۹-۳۰.
- Karcher, M. J. (2010). School belonging and its impact on students' academic adjustment. *Journal of Educational Psychology*, 102(1), 45-60.
- Libby, S. (2012). School belonging: A biocentric perspective. *International Journal of School and Educational Psychology*, 1(2), 112-125.
- Brown, K., & Evans, T. (2017). School commitment and its influence on student success. *Educational Psychology Review*, 29(4), 789-802.
- Yun, J., & colleagues. (2021). School belonging: Relationships and implications. *School Psychology International*, 42(3), 230-245.